

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi/Vankulu Journal of Social Studies**e-ISSN: 2822 – 4000****Yıl / Year: 2025 - Sayı / Issue: 16****Ercan Çelebi**

Bir Usta Tarihçi Mükremin Halil Yinanç: Hayatı, Kişiliği ve Tarihçiliği Üzerine Bir Değerlendirme
A Master Historian Mükremin Halil Yinanç: An Evaluation of His Life, Personality and
Historiography

Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi.

Orcid: 0000-0003-0524-2757

ROR ID: <https://ror.org/015scty35>

E mail: ecelbi@kastamonu.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atf: Çelebi, E. (2025). A Master Historian Mükremin Halil Yinanç: An Evaluation of His Life, Personality and Historiography, *Vankulu Journal of Social Studies*, 16, 101-115. DOI: 10.55089/yyuvasad.1768705

Çelebi, E. (2025). Bir Usta Tarihçi Mükremin Halil Yinanç: Hayatı, Kişiliği ve Tarihçiliği Üzerine Bir Değerlendirme, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16, 101-115. DOI: 10.55089/yyuvasad.1768705

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: August 19, 2025 /19 Ağustos 2025

Accepted/Kabul Tarihi: December 10, 2025/10 Aralık 2025

Published/Yayın Tarihi: December 30, 2025/ 30 Aralık 2025

Pub Date Season/Yayın Sezonu: December/Aralık

Issue/Sayı: 16 Pages/Sayfa: 101-115

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Ethical Statement/Etik Beyan: This study does not require ethical committee approval as it is based on data obtained from the literature/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (E. Çelebi).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı: There are no conflicts of interest. / Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı: This article has one author and the contribution rate of the author is 100%. / Bu makale tek yazarlıdır ve yazarın katkı oranı %100'dür.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç ve uygulama kullanılmamıştır/ No artificial intelligence tools or applications were used during the preparation of this work.

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır/ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Bir Usta Tarihçi Mükremin Halil Yinanç: Hayatı, Kişiliği ve Tarihçiliği Üzerine Bir Değerlendirme

A Master Historian Mükremin Halil Yinanç: An Evaluation of His Life, Personality and Historiography

Öz

Çoğu zaman bir bilim alanında yetişmek, belirli bir model üzerinden mümkün olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında “*Usta tarihçilerin*” hayat hikâyeleri, onların çalışma sistemleri ve tarih görüşleri, çoğu kez genç tarihçiler üzerinde olumlu etkilerde bulunabilmektedir. Mükrimin Halil Yinanç gerek hayat hikâyesi gerekse kişiliği ve tarihçiliği ile genç tarihçilere örnek olabilecek kayda değer tarihçiler arasındadır. Yinanç, 1900 yılında Maraş’ın Elbistan kazasında doğdu. Eğitim hayatının bir kısmını Malatya, Mardin ve Diyarbakır’da geçirdi. 1916’da Gelenbevi Sultanisi’nden, 1919’da Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi’nden, 1921’de ise Mekteb-i Mülkiye’den mezun oldu. Nişantaşı, Davutpaşa ve Kabataş Sultanileri’nde tarih muallimliği yaptı. 1923’te Tarih-i Osmanî Encümeni Kütüphanesi’ne hafız-ı kütüb olarak atandı ve bu görevini 1933 yılına kadar sürdürdü. Tarih-i Osmanî Encümeni tarafından ilmi tetkiklerde bulunmak üzere 1925’te Paris’e gönderildi. 1927 yılında dönüşünden sonra Tarih-i Osmanî Encümeni hâfız-ı kütüblüğünün yanı sıra Kabataş ve Galatasaray liselerinde tarih muallimi olarak görev yapmaya devam etti. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin kurucu üyelerinden biri olarak, Kurumun 1931’den 1948’e kadar düzenlediği kongrelerde düzenleme kurullarında yer aldı ve tebliğler sundu. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi’ne Ortaçağ doçenti olarak atandı. 1941’de profesör, 1957’de ordinaryüs profesör oldu. İslâm Tarihi, Türkiye Selçukluları ve Beylikler üzerine otorite kabul edilen Yinanç, 22 Aralık 1961’de vefat etti. Bu çalışma ile Mükrimin Halil Yinanç’ın hayat hikâyesi, kişisel özellikleri, onun tarihçiliği üzerinden genç tarihçiler için bir model belirlenmesi yoluna gidilmesi düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Biyografi, Mükrimin Halil Yinanç, Türk Tarihçiliği, Anadoluculuk.

Abstract

The characteristics that a scientist should have may vary depending on the relevant field of science, expectations and era. From this perspective, the life stories of “Master historians”, their working systems and their views on history often have an impact on young historians. Mükrimin Halil Yinanç is among the notable historians who can be an example to young historians with his life story, his historianship and methodology. Mükrimin Halil Yinanç was born in 1900 in the Elbistan district of Maraş. He spent part of his education in Malatya, Mardin and Diyarbakır, and later graduated from Gelenbevi Sultanisi in 1916. He then graduated from the History Branch of the Faculty of Letters at Darülfünun and then from the Mekteb-i Mülkiye. He started teaching in the first part of Gelenbevi Sultanisi, and later worked as a history teacher in Davutpaşa, Nişantaşı and Kabataş Sultanisi. In 1923, he was appointed as a librarian at the History Council Library, and then he was sent to Paris by the Ministry of Education in 1925. After his return in 1927, he was appointed as a history teacher at Kabataş and Galatasaray high schools, as well as a librarian at the Turkish History Council. As one of the founding members of the Turkish Historical Research Society, he took part in the organizing committees and presented papers at the congresses organized by the Society from 1931 to 1948. He was later appointed as an associate professor of the Middle Ages at the History Department of the Faculty of Letters at Istanbul University, became a professor in 1941, and was promoted to the ordinary of professor in 1957. Yinanç, who was considered an authority on the Anatolian Seljuks, left behind many works and passed away on December 22, 1961. In this study, it is aimed to determine a model for young historians through the life story of Mükrimin Halil Yinanç, his personal characteristics, his methodology and his view of history.

Keywords: Biography, Mükrimin Halil Yinanç, Turkish Historiography, Anatolianism.

Giriş

“*Biyografi*” sözcüğü, “*hayat*” anlamına gelen “*bios*” ve “*yazmak*” anlamındaki “*graphien*” kelimelerinin birleşiminden doğmuştur (Ateş ve Arık, 2022, s. 131). Tarih bilimi açısından biyografi denildiğinde, belirli bir alanda şöhret bulmuş insanların hayat hikâyeleri anlaşılır. Kimi zaman olaylar kadar, olaylarda etkili olmuş kişi ya da kişilerin hayat hikâyeleri de bizzat hadisenin kendisi kadar önemli hale gelir (Çelik, 2022, s. 2).

Biyografi çalışmaları, uzun zaman kendisine yer bulmaya çalışmış; kimi zaman bir bilim, kimi zaman edebiyat, bazen de eğlence olarak görülmüştür (Kırmızı, 2013, s. 5). XX. yüzyılın başında biyografi çalışmaları bireye odaklanarak daha geniş tarihsel süreçleri ihmal etmesinden dolayı “*alt düzey bir tarih biçimi*” olarak görülmüş (Ateş ve Arık, 2022, s. 134), olayların araştırılmasında genelde birey yerine ekonomik, demografik, ekolojik ve sosyal amillere öncelik verilmiştir (Kırmızı, 2013, s. 5).

XX. yüzyılın sonlarında biyografiler yeniden itibar kazanmaya başlamış, “*insanı çerçeveleyen şartlar*” yerine, “*şartların içindeki insan*” önem kazanmaya başlamıştır (Kırmızı, 2022, s. 204). Bununla birlikte biyografi alanında akademik bir gelenek oluşmaması, kuramsal literatürün kısıtlı ve bilimsel açıdan yetersiz olması; tarih felsefesi, psikanaliz, antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinler arası bir bakış açısına duyulan ihtiyaç, biyografi yazmayı ve çalışmayı zorlaştıran unsurların başında gelmiştir (Ateş ve Arık, 2022, s. 134). Bu sebeple Halkın, haklı olarak biyografi yazımı için: “*güç bir sanattır*” değerlendirmesini yapmıştır (Halkın, 1989, s. 55).

Biyografi yazımında her türlü belge ve basın, başvuru kaynakları arasındadır. Biyografisi yazılacak kişinin yakınlarıyla yapılacak olan görüşmeler de, bir o kadar önem taşır. Biyografi yazarından aynı zamanda iyi bir gözlemci olması beklenir (Acun, 1998, s. 748). Tarafsız ve gerçekçi olmak ise, biyografi yazımında aranılan temel şartların başında sayılmıştır (Çavdar, 2017, s. 636). Nitekim Halkın vesikaya bağlı doğruluğu, biyografi yazarının vazifesi ve namusu olarak görmüş, doğruluğun ise bir erdemden ziyade ödev olduğunu belirtmiştir (Halkın, 1989, s. 55-57).

Bütün bu anlatılanlara rağmen biyografi yazarı çoğu kez “*hayatı yazılan kişiyi yorumlamak*” durumunda kalır. Yazarın eğitimi, ideolojisi, toplumsal kökeni, sınıf ve statüsü, mesleği, özel hayatı, kendi hayat deneyimi, bu yorumlamada önemli yer tutar. Bu yüzden “*biyografide iki kişinin hayatı vardır*” denilmiştir. Farklı zamanlarda farklı yazarların, aynı kişi hakkında farklı portreler çizmesinin sebebi de budur (Kırmızı, 2022, s. 205-206). Nihayetinde yazar biyografisi yazılacak kişinin hayatından seçmeceye dayalı bir düzenleme yapar. Bu ise nihayetinde yazarın kendisinin algıladığı hakikatler olarak ortaya çıkar (Kırmızı, 2013, s. 5).

Mükrimin Halil Yinanç’ın İstanbul Üniversitesi’nde bulunan özlük dosyası ve kaleme aldığı kendi hâl tercümesi, onun resmî hayat hikâyesi hakkında bilgi verir. Diğer taraftan vefatından sonra dostları, arkadaşları ve meslektaşları tarafından dönemin gazete ve mecmualarında hatırat türünden pek çok yazı kaleme alınmıştır. Bu notlar Yinanç’ın tarihçiliği, eserleri, kişiliği, düşünce ve fikirleri, hayata bakış açısı ve hislerine dair pek çok ince ayrıntı sunar. Yinanç’ın çalışma azmi, merakı ve bitmek tükenmek bilmeyen kitap okuma hırısı, bir sohbet adamı olmasının yanı sıra hitabetteki ustalığı, diğer yandan tarihçiliği üzerine efsanevî anlatılar, adeta Yinanç’ın bilinen resmî hayatının ana hatlarını tamamlar ve onun hayat hikâyesini daha da ilgi çekici hale getirir.

Yinanç, hakkında her zaman için yeni çalışmalar yapılması gereken bir tarihçidir. Onun hayatı ve tarihçiliği üzerine yakın zamanlarda yapılan pek çok yeni çalışma, bu durumu haklı çıkarır niteliktedir. Bu çalışma ile bir tarihçide bulunması gereken hususiyetler, Yinanç’ın şahsında örneklenerek, genç tarihçiler için bir model oluşturulmaya çalışılmıştır.

1. Mükrimin Halil Yinanç’ın Hayatı

Asıl adı İbrahim Mükrimin olan Mükrimin Halil Yinanç’ın künyesi: İbrahim Mükrimin bin Halil Kâmil bin Mehmed Sâkip Elbistanî’dir (Kök, 2012, s. 8). 1900 yılında, Elbistan’da doğmuştur

(Başar, 2006, s. 79; Başar, 2012, s. 204; Çankaya, 1968-1969, s. 1706; Kök, 2012, s. 8; Yinanç, 2016, s. 100).⁹

Oral, Yinanç'ın Türkmen aşiretlerine ve aynı zamanda İslâmî geleneklere bağlı köklü bir ailenin ahfadı olduğunu söyler (Oral, 2015, s. 196). Başar ise bu hususta daha detaylı bilgiler vererek, Yinanç'ın mensubu olduğu ailenin Avşar boyundan olduğunu ve sonrasında Elbistan'a yerleştiklerini ifade eder (Başar, 2012, s. 205).¹⁰ Gerçekte Yinanç'ın mensup olduğu ailenin ilimle meşgul olduğu ve bahse konu aileden pek çok kadı, müderris ve müftü yetiştiği bilinmektedir (Özalp, 2016, s. 219).

Yinanç'ın babası Kadı Halil Kâmil Efendi, annesi ise Ayşe Hanım'dır (Başar, 2012, s. 204). Anne ve babası aynı aileye mensup olup, her ikisi de kardeş torunudur (Yakar, 2016, s. 212). Yinanç'ın ayrıca Hatice adlı bir de kız kardeşi bulunmaktadır (Başar, 2012, s. 204). Babası Kadı Halil Kâmil Efendi Saimbeyli (Haçin) kazasında kadı iken, 1920'de ailesiyle birlikte Ermeniler tarafından katledilmiştir (Başar, 2012, s. 205; Kök, 2012, s. 8-10).¹¹

Yinanç, babası Kadı Halil Kâmil Efendi'nin görev yerlerine bağlı olarak ilk tahsilini Elbistan ile Malatya'da, orta tahsilini ise Mardin ve Diyarbakır İdadileri'nde, lisenin son iki sınıfını ise İstanbul'da okuyarak 1916 yılında Gelenbevî Sultanisi'nden mezun olmuştur (Yinanç, 2016, s. 99).¹² Yinanç 1916'da Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi'ne, 1918'de ise Mekteb-i Mülkiye'ye kaydolarak, 1919'da Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi'nden, 1921'de ise Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur. 1921'de Davutpaşa, 1922'de ise Nişantaşı Orta Mektebi'nde tarih muallimliği yapmıştır (Başar, 2012, s. 206; Başar, 2013, s. 550; Ülken, 1961, s. 227; Yıldız, 1971, s. 189; Yinanç, 2016, s. 99). 1923'te ise 1.500 kuruş maaşla Tarih-i Osmanî Encümeni Kütüphanesi'ne hafız-ı kütüb olarak atanmıştır (BCA, 180.9.0.0/224.118.54; Yakar, 2016, s. 214).

Yinanç 1925 yılında Maarif Vekâleti Teftiş Heyeti başkanı tarihçi Rıdvan Nafiz'in teşvik ve destekleriyle (Başar, 2012, s. 207; Ülken, 1961, s. 227-228; Yıldız, 1971, s. 190), *"tetkiki-ilmiyede"* bulunmak, bu çerçevede Türk tarihine ait vesaiki tetkik etmek, gittiği yerlerdeki daimî ve seyyar kütüphanelerin idaresi, tasnif ve muhafaza şekillerini öğrenmek, kütüphanelerin idarelerine ilişkin

⁹ Yinanç'ın doğum tarihi Bedi N. Şehsuvaroğlu, Hilmi Ziya Ülken ve Hakkı Dursun Yıldız tarafından 1898 yılı olarak belirtilmiştir. Başar bu farklılığı, Yinanç'ın doğum tarihi olan 1316 yılının hicri olarak ele alınmasına bağlamıştır. Bkz. Fahmeddin Başar, "Dulkadirli Bir Âlim: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Dulkadir Beyliği'ne Dair Çalışmaları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu (29 Nisan-1 Mayıs 2011/ Kahramanmaraş)*, Cilt. 2, 2012, s. 205.

¹⁰ Yinanç'ın atalarının Elbistan'a yerleşmeleriyle ilgili olarak birkaç farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre Dulkadirli Hükümdarı Alâüddinle Ashab-ı Keyf'i tamir ettirdiği sırada, Çankırı taraflarında ilimle uğraşan ailenin büyüklerinden İlyas Efendi'yi buraya davet etmiş, bu davet üzerine İlyas Efendi'nin yine ilimle uğraşan Yemliha adındaki oğlu buradan Elbistan'a gelip yerleşmiştir. İkinci görüşe göre İlyas Efendi Dulkadirli tarafından Cendergâzi ve Ashab-ı Keyf Medreseleri'nde ilim tahsil ettirmek üzere Çankırı'dan getirtilmiştir. Üçüncü görüşe göre ise Çankırı, Ankara ve Kayseri taraflarında ilimle uğraşan ailenin büyüklerinden Şeyh İsa Efendi'nin 1700'lerde Cenderiye Medresesi'ndeki ulema ve talebelerin daveti üzerine Elbistan'a geldiği ve Halep Valisi Sadr-ı Esbak Teberdarzâde Mehmet Paşa'nın bölgeyi ziyareti sırasında, oğullarından Hacı Halil Efendi'yi Elbistan Müftüsü; Şeyh İlyas Efendi'yi ise Ashab-ı Keyf Müderrisi olarak tayin ettiği şeklindedir. Elbistan'a yerleşen aile daha sonra *"Halil Efendiler"* ve *"Yemlihaâdeler"* olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Günümüzde *"Akat"*, *"Sezer"*, *"Erginöz"*, *"Güngör"* soyadlı aileler *"Yemlihaâdeler"* kolunu; *"Yinanç"*, *"İnanç"*, *"Günen"*, *"Güner"*, *"Güneri"*, *"Müftüoğlu"*, *"Altınay"* soyadlı aileler ise *"Halil Efendiler"* kolunu temsil etmektedir. Bkz. Mustafa Kök, "Vefatının Ellinci Yılında Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç'ı Çeşitli Yerlerde Anarken", *Dergâh*, Cilt. 22, Sayı: 264, s. 8; Serdar Yakar, "Selçuklu Tarihçisi Bir Güzel İnsan Mükrimin Halil Yinanç", *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu (17-19 Kasım 2016)*, Cilt. 2, 2016, s. 212.

¹¹ Adana, Maraş, Antep ve Urfa havalisi Fransızlar tarafından işgal edildiğinde sadece Saimbeyli'de (Haçin) 1.500 kişilik bir Ermeni kuvveti bulunmaktaydı. Yine tehcir sonrasında geri dönen Ermeniler'den 8.000 kişi Saimbeyli'ye yerleştirilmişti. Haçin, Zeytun, Urumlu bölgeleri Fransız işgali altındayken bölgedeki silahlandırılmış Ermeniler, Türklere yapmadıklarını bırakmamışlar, pek çok Türk'ü katletmişlerdi. Bkz. Süleyman Hatipoğlu, "Çukurova'da Fransız-Ermeni İşbirliği (1918-1921)", *Belleten*, Cilt. 66, Sayı: 247, 2002, s. 943-966. Ailesi Ermeniler tarafından katledildiğinde Yinanç, İstanbul'da Mülkiye Mektebi son sınıfta bulunmakta idi. Kız Kardeşi Hatice Hanım ise Kuva-yı Milliye'de görev yapmıştı. Bu hadise Yinanç'ı derinden etkilemiş, yıllar geçse de ailesinin Ermeniler tarafından katledilmesinin verdiği acı ve hüznü unutamamıştır. Nitekim Kabataş Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı dönemlerde bir gün bir öğretmenin cenazesi götürülürken, dudaklarından *"keşke benimkiler de böyle ecelleriyle ölselerdi!"* sözleri dökülmüştür. Bkz. Yakar, *Selçuklu Tarihçisi Bir Güzel İnsan Mükrimin Halil Yinanç*, s. 213-214, 216.

¹² Çankaya, Yinanç'ın Vefa Lisesi'nden mezun olduğunu belirtiyorsa da Yinanç'ın okuduğu mektepler arasında Vefa Lisesi bulunmamaktadır. Bkz. Mükrimin Halil Yinanç, *Hâl Tercümem*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2016, s. 99; Başar, *Dulkadirli Bir Âlim*, s. 205.

kanun ve talimatnameleri temin etmek, önemli kütüphanelerin fotoğraflarını ve plânlarını almak ve mektep kütüphanelerinin tarz-ı şekillerini incelemek amacıyla altı aylığına Paris'e gönderilmiştir (BCA, 180.9.0.0/100.488.1). Paris'te bulunduğu sırada Maarif Vekâleti ayrıca Nationale Bibliotheque'de bulunan ve satın almayı düşündüğü Türkçe eserlere ait bir listeyi göndermesini de kendisinden istemiştir (BCA, 180.9.0.0/55.276.3). Yinanç, Paris'te bulunduğu müddet içinde Türk kütüphanelerinde bulunmayan Ermeni, Gürcü, Süryani, Latin ve Grek kaynaklarından ilgi sahasına girenleri toplama ve inceleme imkânı bulmuştur (Yinanç, 2016, s. 99).¹³ Bu arada Clement Huart ve Jean Deny'nin teklifleri ile Societé Asiatique'e aza seçilmiştir (Başar, 2012, s. 20).

Yinanç 1927 yılında yurda döndükten sonra Tarih-i Osmanî Encümeni hâfız-ı kütüblüğünün yanı sıra önce muallim vekili olarak, daha sonra ise asaleten Kabataş Lisesi'nde tarih muallimliğine başlamıştır (BCA, 180.9.0.0/234.1167.10). 1930'da Galatasaray Lisesi'ne geçmiş, 1931'de ise yeniden Kabataş Lisesi'ndeki görevine dönmüştür (Başar, 2012, s. 206; Yıldız, 1971, s. 190; Yinanç, 2016, s. 99).

Yinanç 1930'da Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı Türk Ocaklarının 6. Kurultayı'nda kurulmasına karar verilen Türk Tarih Heyeti'nde yer almıştır (Yinanç, 2016, s. 99).¹⁴ 1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu'ndan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi'ne Ortaçağ Tarihi doçenti olarak atanana Yinanç; 1941'de profesör, 11 Kasım 1957 tarihinde ise ordinaryüs profesör olmuştur (Başar, 2006, s. 79; Başar, 2012, s. 203; Özalp, 2016, s. 224-225; Ülken, 1961, s. 228; Yakar, 2016, s. 2017; Yıldız, 1971, s. 190).¹⁵

Yinanç, 1943'te II. Maarif Şurası'na uzman olarak çağırılmış (İkinci Maarif Şurası, 1991, s. 25-26), 1945'te V. Türk Dil Kurultayı'na katılarak Terim Komisyonu'nda görev yapmıştır. 1949'da Ankara İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş çalışmalarına katılmış ve Fakülte'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır (Ülken, 1962, s. 227). 1949-1953 yılları arasında ise İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırma Merkezi başkanlığını yapmıştır (Başar, 2013, s. 550; Yazıcı, 2010, s. 362).

Yinanç 1 Aralık 1961'de ders anlatırken rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırılmıştır. 22 Aralık 1961'de ise vefat etmiştir. Süleymaniye Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra, İstanbul Üniversitesi'nde bir tören icra edilmiş ve Merkez Efendi Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir (Haberler: Nekroloji, 1961, s. 122-125; Başar, 2006, s. 76-77).

2. Mükrimin Halil Yinanç'ın Kişilik Özellikleri ve Tarihçiliği

Kişilik özellikleri, bireyi diğerlerinden ayıran, tutarlı davranışlar ve bu davranışların kalıcı olması şeklinde tanımlanmıştır (Çiçek ve Aslan, 2020, s. 139). Kişiliğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde fiziki yapı, aile, çevre, sosyal statü, coğrafya ve meslekî faktörler gibi hususlar etkili olmaktadır (Demirgil ve Erdem, 2019, s. 232-233). Kişisel özellikler, kişinin sosyal ilişkilerini ve aynı zamanda meslekî hayatını da yakından etkilemektedir.

Yinanç'ın vefatından sonra dostları, arkadaşları ve meslektaşları tarafından dönemin gazete ve mecmualarında yazılan pek çok yazı, onun kişisel özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Demirkent'e

¹³ Yakar'a göre Yinanç Fransa'da bulunduğu süre içerisinde 300 civarında yazma ve nadir eser okumuştur. Bunun 150'si Arapça, 100'ü Farsça, 50 kadarı da Türkçe idi. Bkz. Yakar, Selçuklu Tarihçisi Bir Güzel İnsan Mükrimin Halil Yinanç, s. 215-216; Ömer Hakan Özalp, Mükrimin Halil Yinanç'ın Şahsında Bir İlim Adamı Portresi, *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu (17-19 Kasım 2016)*, Cilt. 2, 2016, s. 222.

¹⁴ Türk Tarih Heyeti ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde yapmış, Heyet Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra 19 Nisan 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti'ni kurmuş, Cemiyet'in ismi daha sonra 1935'te Türk Tarih Kurumu olmuştur. Bkz. Saim Sakaoğlu, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Atatürk", *Belleten*, Cilt. 39, Sayı: 1991, 1994, s. 19-29. Mükrimin Halil Yinanç Türk Tarih Kurumu'nun 20-25 Eylül 1937 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen İkinci Kongresi'nde "H.: Onikinci Asır Tarihçileri ve Muhammed bin Ali-il-Azîmi"; 15-20 Kasım 1943'de Ankara'da gerçekleştirilen Üçüncü Kongresi'nde "Anadolu Selçukluları Tarihine Ait Bazı Kaynaklar" ve "Anadolu Selçukluları Tarihine Umumi Bir Bakış"; 10-14 Kasım 1948'de Ankara'da gerçekleştirilen Dördüncü Kongresi'nde ise "Sultan Baykara Hakkında Kaynaklar" başlıklı tebliğlerini sunmuştur. Bkz. <https://ttk.gov.tr/ii-turk-tarih-kongresi-20-25-eylul-1937-istanbul/17.04.2025>; <https://ttk.gov.tr/iii-turk-tarih-kongresi-15-20-kasim-1943-ankara/17.04.2025>; <https://ttk.gov.tr/iv-turk-tarih-kongresi-10-14-kasim-1948-ankara/17.04.2025>.

¹⁵ Çankaya tarafından verilen Yinanç'ın 1928'de Edebiyat Fakültesi orta zamanlar tarihi doçenti, 1934'de profesör, 1941'de ordinaryüs profesör olduğu yönündeki bilgi, gerçekçi görünmemektedir. Bkz. Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969, s. 1706.

göre Yinanç: “*ufak tefek bir adamdı, bununla birlikte duruşu ciddi*” idi. Kıyafet konusunda ise, kayıtsız ve umursamazdı. Şehsuvaroğlu onun “*yeni veya süslü bir şey giymediğini; giyiminden, hatta boğazından esirgediğini kitaplara harcadığını*” belirtir. Taner ise Yinanç’ın İslamcı düşünce dünyası ile kıyafetleri arasında bir bağ kurar ve iskarpinlerinin ayağında mest gibi durduğunu, pantolonunun ise ne kadar ütülü olursa olsun bir şalvarı andırdığını söyler. Onu profesörden ziyade Fatih’in ünlü medreselerinden birinin müderrisi olarak tahayyül eder (Başar, 2006, s. 81). Başar’a göre giyim-kuşam Yinanç için önemsiz şeylerdi (Başar, 2012, s. 214). Anlaşıldığına göre Yinanç kişisel hayatında çok basit giyin ve basit yaşayan bir insandı (Özalp, 2016, s. 237).

Sebebi bilinmemekle birlikte Yinanç, hiç evlenmemiştir. Başar onun bütün vaktini ve gelirini araştırma yapmaya ve kitaplara sarf ettiğini söyler (Başar, 2012, s. 2013). Ali Nihad Tarlan evlenmemesiyle ilgili olarak “*aile saadeti tanımadı. Bütün ihtirasını kitaplara verdi. Kitapları onun ailesi ve çocukları idi*” değerlendirmesinde bulunmuştur (Başar, 2006, s. 79). Yine Özalp onun evlenmeme sebebini, kütüphane ve araştırma aşkına bağlamıştır (Özalp, 2016, s. 229). Yinanç evlenmemekle birlikte 1953’te amcasının oğlu Halis Yinanç’ın iki çocuğu Refet ve Tacettin Yinanç kardeşleri manevi evlat edinmiştir (Yakar, 2016, s. 217).¹⁶

Sadi Irmak Yinanç’ı: vefakâr, açık ve dürüst, müsamahakâr, kin gütmeyen, muhafazakâr bir kişilik olarak tanımlamıştır (Başar, 2012, s. 215). Özalp ise onun, vefakâr ve fazlasıyla yardımsever olduğunu belirtmiştir. Yine Özalp’e göre Yinanç adeta bir “*iyilik havarisi*” idi.¹⁷ Yinanç sosyal ve meslekî hayatında haksızlık yapmamış, kimseyi incitmemiştir. O namuslu, vakur, şöhret ve ihtirastan uzak mütevazı bir kişi idi. Riyakâr olmayan, ikiyüzlülük nedir bilmeyen, samimi bir insandı. Alçakgönüllü olup, makama, servete, hayatın maddî zevklerine ve gösterişe asla kıymet vermemiştir (Özalp, 2016, s. 232-239).

Yinanç’ın sosyal ilişkilerini belirleyen ve yukarıda zikredilen kişisel özelliklerine ilişkin en aykırı değerlendirmeyi Öztuna yapmıştır. Öztuna Yinanç’ın başında Şapka İnkılâbı döneminden kalma bir şapkadan ve elinden ise hiç eksik etmediği bastonundan bahseder. Kıyafetini ise “*şapşal*” olarak değerlendirir. Yinanç’ın evlenmemesini, onun çirkinliğiyle alâkalı bir durum olarak görür. Diğer taraftan Yinanç’ın içki meclislerinde yer almasına temas eder ve birkaç kadehten sonra kendinden geçtiğini belirtir. Öztuna’ya göre Yinanç aynı zamanda kıskanç ve vefasızdı (Öztuna, 1967, s. 17). Bilgegil “*Milli Kıymetlere Saygı Gerek*” başlıklı uzun yazısında, üslubu ve Yinanç hakkındaki ifadelerinden dolayı Öztuna’yı yermiştir (Çankaya, 1968-1969, s. 1710-1715; Yapıcı ve Gündoğdu, 2015, s. 94).

Yinanç, sosyal ilişkileri bakımından dışa dönük bir insandı. Günümüz üniversite hocalığı ve ilim adamlığının dışında sadece üniversitede ders veren bir hoca değil; aynı zamanda kahvehanelerde, derneklerde ve aile ortamlarında tarihi anlatan ve sevdiren bir sohbet adamıydı (Başar, 2006, s. 77). Yinanç, tarihçiliği kadar çok konuşan bir insandı (Başar, 2012, s. 2011). Evinde, mektepte ve kahvehanelerdeki sohbet ortamlarında kendisine sorulan soruları usanmadan cevaplardı (Özalp, 2016,

¹⁶ Prof. Dr. Refet Yinanç, 1939 yılında Maraş’ın Elbistan ilçesinde doğmuştur. 1963 yılında Anakara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun olmuştur. 1967-1973 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığının bursuyla Paris Sorbon Üniversitesi’nde doktorasını yapmıştır. 1974’te Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. 1980’de doçent unvanını almıştır. 1986 yılında Profesör olarak Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı’na atanmıştır. 1994’de Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dekanlığı’na seçilmiş ve 2000 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Uzun süre Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığını da yürüten Refet Yinanç, 2006 yılında emekli olmuştur. Bkz. Murat Hanar, “Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Prof. Dr. Refet Yinanç’ ın Biyografileri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 2, Sayı: 2, 2019, s. 122; Mehmet Akif Erdoğan, “Prof. Dr. Refet Yinanç’ın (Elbistan 1939-Ankara 2019) Ardından...”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 2020, 139-142. Tacettin Yinanç, 1947 yılında Elbistan’da doğmuştur. 1965’te Elbistan Mükremin Halil Lisesi’ni, 1970’te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni bitirmiştir. Bir süre Maliye Bakanlığı’nda çalıştıktan sonra, 1973’te Hesap Uzman Muavini, 1976’da Hesap Uzmanı ve 1980’de Baş Hesap Uzmanı olmuştur. Bir dönem Maliye Bakanı Özel Danışmanlığı yapmıştır. Daha sonra Gelirler Genel Müdür Yardımcılığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve TBMM Genel Sekreterliği ve Ereğli Demir Çelik İşletmesi Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Bkz. <http://www.hud.org.tr/album/tacettin-yinanc.05.07.2025>.

¹⁷ Kişisel hayatında tutumlu bir insan olan Yinanç, arkadaşlarının aileleri ve çocuklarına maddî ve manevî destek sağlamış, öğrencilerinin düğünlerine katılmış, akrabalarına her konuda yardımcı olmuş; Kızılay’a, hastanelere ve çeşitli cemiyetlere bağışlarda bulunmuştur. Bkz. Özalp, Mükrimin Halil Yinanç’ın Şahsında Bir İlim Adamı Portresi, s. 232-239.

s. 233). Oral, Yinanç'ın Maraş'tan İstanbul'a taşıdığı mütedeyyin aile geçmişinden dolayı, İstanbul'da da buna uygun bir çevreyi tercih ettiğini ifade eder. Yinanç ilk önce Yahya Kemal'in himayesi altında toplanan ve edebiyat çevresinin devam ettiği İkbâl veya Yeni Şafak (Oral, 2015, s. 196, 199); Millî Mücadele'den sonra ise Beyazıt'taki Küllük Kahvesi, burası yıkıldıktan sonra da Laleli'deki kahve ile Bayezid Camii yanındaki Çınaraltı'ndaki sohbet ortamlarına devam etmiştir (Başar, 2006, s. 77-78; Başar, 2012, s. 212). Bu kahvehanelerden en meşhuru, Küllük idi. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Mükrimin Halil Yinanç, Rıfki Melûl Meriç, Ali Canip Yöntem, Hilmi Ziya Ülken, Peyami Safa, Kilisli Rıfat Bilge, Kenan Hulusi Koray, Reşad Nuri Güntekin, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Sadri Ethem Ertem, Nurullah Ataç, Neyzen Tevfik, İbrahim Alaeddin Gövsa, Agâh Sırrı Levend, Abdülhak Hâmid, Yahya Kemal, Midhat Cemal Kuntay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Ahmet Muhip Dıranas, Hâlit Fahri Ozansoy, Reşat Ekrem Koçu ve Sabri Esat Siyavuşgil Küllük'e devam eden dönemin meşhurlarındandı. Ön ve arka kısımlardan oluşan Küllük'te, Yinanç arkadaşlarıyla ön kısımda oturanlar arasındaydı. Küllük adeta bir okuldu. Zorlu sınavlar burada verilir; övgüler, yermeler, küçümsemeler, aşağılamalar, çekiştirmeler, öykünmeler, abartmalar, büyükenmeler burada yapıldı (Yıldız, 2015, s. 100-104). Oral'a göre Küllük zamanla nostalji dolu bir toplanma ocağına, Ankara ve inkılâp karşıtlarının bir araya geldiği, mistik ve pasif sohbet çevresi haline dönüşmüştür. Buraya devam edenlerin Atatürk'ün önderliğinde geliştirilen Türk Tarih ve Türk Dil Tezlerine olan karşıt tutumları, buna somut bir örnek teşkil etmektedir (Oral, 2015, s. 199-200). Yinanç üniversitedeki dersleri ve sohbetlerinin yanı sıra Halkevleri ve çeşitli vesilelerle gittiği Erzurum, Antep, Konya, Diyarbakır, Maraş, Sivas gibi şehirlerde de konferanslar vermiştir (Yakar, 2016, s. 216).

Yinanç gerek ders anlatırken, gerekse sohbet ortamlarında tarihî hadiseleri anlatırken adeta kendinden geçer, hadiseye yaşıyormuş gibi naklederdi (Yıldız, 1971, s. 191). O sadece tarihi anlatmaz, aynı zamanda yaşar ve yaşatırdı. Yinanç için tarih okunulan, öğrenilen, ders alınan bir geçmiş değil, bilakis yaşanan ve duyulan bir şeydi (Başar, 2012, s. 214). Çağlar, Yinanç'ın bu özelliğini: *“Osmanlı veya İslâm tarihinden bir şey anlatmaya girişti mi, birden o eski savaşçı ve kuruculardan birinin ruhu, sesine, hareketlerine, yüreğinin başına gelir otururdu. Palalaşan kolunun açtığı yoldan, kâfir kellesi ve düşman kalesi devirerek Malazgirt'ten Viyana'ya kadar soluk soluğa yürümeye koyulurduk”* sözleriyle tasvir etmiştir (Çağlar, 1962, s. 195). Onun sohbetlerinde bulunanlar, kendisini saatlerce dinler, vaktin nasıl geçtiğini anlamazlardı (Başar, 2006, s. 78; Başar, 2012, s. 212). Yinanç bu sohbetlerde kimi zaman eski Fransız tarihinden IV. Henri'nin portresini çıkarır, kimi zaman bir ahababından bahseder gibi Hz. Ömer'i, bazen de bir tatlı macera romanı gibi Sultan Cem'in başından geçenleri anlatırdı (Başar, 2012, s. 212-213). Onun hayatı, öğrenmek ve öğretmekten ibaretti. Her sohbeti bir ders, hatta orijinal bir tezdi (Özalp, 2016, s. 230). O daha ziyade dostlarının ve öğretmenlerin hocasıydı. Zira Yinanç'ın sohbetlerine katılanlardan her biri, kendi düşünüş seviyesine göre bir şeyler alırdı (Ünver, 1967, s. 18). Başar bu tür sohbetler bir kenara bırakılırsa, Yinanç'ın başka da bir eğlencesinin olmadığını belirtir (Başar, 2012, s. 213). Nitekim kendisi de bu durumu *“hayatımı sadece öğrenmek ve öğretmekle geçirdim, başka hiçbir emelim olmadı”* sözleriyle ifade etmiştir (Yakar, 2016, s. 217).

Yinanç siyasetten uzak durmuş, ilminin ideolojik amaçlar için kullanılmasına izin vermemiştir (Yakar, 2016, s. 216). Burada akla Yinanç'ın I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemindeki tutumu ile yine Cumhuriyet'in ilânından sonra Ankara Hükümeti'yle olan münasebetleri akla gelmektedir. Yinanç'ın Ankara ile ilk teması, Hamdullah Suphi Bey'e yazmış olduğu 12 Haziran 1921 tarihli mektup ile başlamıştır. Yinanç mektubunda Darülfünun ve Mekteb-i Mülkiye'den mezun olduğunu, Anadolu ve özellikle Selçuklu tarihi ile ilgilendiğini, birçok kütüphanelerden bu konuda yararlı olabilecek eserleri inceleyip topladığını, mümkünse Anadolu'da bir muallimlik verilmesini ya da başka bir görevle Anadolu'daki asâr-ı kâdimeleri incelemeye memur edilmesini istemiştir. Diğer taraftan Yinanç ailesinin Ermeniler tarafından katledilmesinden sonra memleketi olan Elbistan'a uzun zamandan beri gidemediğini, beraberinde bine yakın kitap olduğu halde Elbistan'a gitmesine yardımcı olunmasını talep etmiştir (BCA, 180.9.0.0/47.242.3; Özalp, 2016, s. 221). Bu mektup Hamdullah Suphi Bey'e ulaşmış, Hamdullah Suphi Bey de İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ndan Anadolu'daki durumu bildiğinden bahisle, Yinanç'ın Ankara'ya getirilmesinde bir fayda olup olmayacağını sormuştur. Oral'a göre Yinanç'ın Millî Mücadele'ye olan sempatisi Küllük çevresi ile başlamış, Hamdullah Suphi

Bey'e yazmış olduğu mektup ise sonraki dönemde iktidarla ilişkilerinin yoğunlaşmasını sağlamıştır (Oral, 2015, s. 199). Yinanç'ın I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarının olağanüstü ve heyecanlı günlerini yakından hissettiği ve yaşadığı anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi Müttefik donanmanın Çanakkale'den çekildiği gece uyuyamamış, işgallerin protesto edildiği ve Darülfünun'un öncülük ettiği Sultan Ahmet mitinginde tertip komitesinde yer almıştır. Yine Yunanlılar'ın denize dökülüş sürecini yakından takip etmiş, 1925'te Şeyh Said İsyanı üzerine "*Manasız Bir İsim: Kürdistan*" başlıklı bir makale yayımlayarak, Anadolu'da hiçbir yerin Kürdistan adını taşımadığına işaret etmiştir (Özalp, 2016, s. 224).

Bütün bu anlatılanlara rağmen Yinanç'ın Cumhuriyet'in ilânından sonra gerçekleştirilen Türk İnkılâbı ile barışık olmadığına dair örnekler vardır. Örneğin 1924 yılından itibaren yayımlanan Anadolu Mecmuası meslekten bir tarihçi olan Mükrimin Halil Yinanç ile yola çıkarken, Kök'e göre Anadoluçuluk/Memleketçilik Hareketi'nin¹⁸ malî ve sosyal dokusunun gerisinde ise Birinci Meclis'in muhalif kanadının lideri sayılan Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Ulaş¹⁹ bulunmaktaydı (Kök, 2016, s. 201). Yinanç ile Anadoluçuluk Hareketi kültürel bir hareket olmaktan çıkmış, yarı siyasi bir şekil alarak belirli çevrelerde bir ideoloji haline gelmiştir (Hacısalihoglu, 2015, s. 255). Yinanç diğer taraftan Mustafa Kemal Atatürk'ün önderlik ettiği Türk Tarih Tezi'ni savunan ve açılımını yapan aydınlar arasında yer almamıştır (Oral, 2015, s. 202). Bu münasebetle Güneş-Dil Teorisi müzakereleri için Ankara'ya davet edildiğinde gitmemiş, Fakülte'ye gidip gelirken şapka giymemiş, "*serpuş değiştirmekle, kafaların değişmeyeceğine inanmıştı*". İnönü'nün eserini yazması için yapmış olduğu teklifi ise reddetmişti. 1960 yılı Kasım ayında Millî Birlik Komitesi üyelerinden biri tarafından üniversite hocalarına verilen "*Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Devrimleri*" konulu bir konferans sonrasında ise Sulhi Dönmezer'e "*hayatının en elemli gününü yaşadığını*" söylemiştir (Özalp, 2016, s. 224, 235-).

¹⁸ Anadoluçuluk/Memleketçilik Hareketi İslamcılık, Osmanlıcılık ve Turancılık akımlarına bir tepki niteliğinde ortaya çıkmış; vatan olarak merkeze Anadolu'yu alarak 'biz kimiz? nereye aیتiz?' sorularının cevabını arayarak, kimliğin yeniden belirlenmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur. Diğer taraftan millet, vatan, uygarlık ve tarih gibi kavramlara objektif ve reel yeni tanımlamalar getirmeye çalışmıştır. Anadoluçuluk Hareketi'nin tarih görüşünün ilk belirtileri Dergâh Mecmuası'nda görülür. Mecmua, vatan ile üzerinde yaşayan topluluk (millet) arasında bağ kurmaya çalışmış ve tarih-kültür kavramlarının doğrudan Anadolu ile kıyaslanması ve bir yerde örtüştürülmesine yol açan yeni tür milliyetçilik anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Anadolu Mecmuası'nda ise ilk defa Anadoluçuluk Hareketi belirgin bir şekilde ele alınmış ve konuyla ilgili tartışmalara yer verilmiştir. Bütüncül bir yapıya sahip olmayan Anadoluçuluk Hareketi daha sonra Kemalist Anadoluçuluk, Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) tarafından ortaya atılan Uygarlıkcı Anadoluçuluk, Remzi Oğuz Arık'ın önderliğini yaptığı Milliyetçi Anadoluçuluk ve başını Nurettin Topçu'nun çektiği Mistik/İslâmî Anadoluçuluk olmak üzere kısımlara ayrılmıştır. Bkz. Levent Bayraktar, "Bir Düşünce Ekolü Olarak Anadoluçuluk", *Felsefe Dünyası*, Sayı: 49, 2009, s. 69-80; Köksal Alver, "Sosyolojik Açıdan Anadoluçuluk", *Selçuk İletişim*, Cilt. 3, Sayı: 3, 2004, s. 166-169; Adnan Toprak, "Anadoluçuluk Fikrinin Gelişimi ve Genel Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme", *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi*, Sayı: 1, 2023 s. 21-29; Mevlüt Uyanık, "Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi ve Anadoluçuluk Felsefesi -Nurettin Topçu Ve Aksiyon Felsefesi Merkezli Bir İnceleme-", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt. 1 Sayı: 3, 2018, s. 1-32; Ümmühan Topçu, "Milliyetçiliğin Bir Yorumu: Anadoluçuluk", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Cilt. III, Sayı: I, 2018, s. 437-462; Ümmühan Bilgin Topçu, "Mehmet Kaplan ve Anadoluçuluk Hareketi", *Turkish Studies*, Volume: 7/1, 2012, p. 1985-1993; Köksal Alver, "Anadoluçuluk ve Hilmi Ziya Ülken", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 3, Sayı: 1, 2001, s. 133-138.

¹⁹ 1887'de Erzurum vilayeti dâhilinde, Kiğı kazasına bağlı Kümbet köyünde dünyaya gelmiştir. Erzurum'da 1898-1903 yılları arasında ilk eğitimini, 1903-1906 yılları arasında ise rüşdiye eğitimini tamamlamıştır. 1906 yılından itibaren, İstanbul'da Vefa Sultanisi'nde okumuş, sonrasında ise 1912 yılında Mekteb-i Hukuk (Hukuk Fakültesi)'tan mezun olmuştur. Hüseyin Avni Bey, 1920 yılında yapılan seçimlerde Erzurum'dan son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne mebus olarak seçilmiştir. İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Ankara'ya geçerek birinci TBMM'ye katılmıştır. TBMM'de kurulan İkinci Grub'un yedi kişilik kurucularından biri olmuş ve bu grubun sözcülüğünü yapmıştır. 1923 yılında yapılan ikinci dönem milletvekili seçimlerinde TBMM dışında kalınca İstanbul'da avukatlığa başlamıştır. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla birlikte İkinci Grup'tan bazı arkadaşlarıyla partinin İstanbul teşkilatında görev almıştır. İzmir Suikastı'ndan dolayı tutuklanmış, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmış, daha sonra beraat etmiştir. Hüseyin Avni Bey "*Anadoluçuluk, demokratik ve rejim muhalifliği*" gibi fikirler bakımından Nurettin Topçu üzerinde derin iz ve etkiler bırakmıştır. Kendisi "*Cumhuriyet'in ilk demokrati*", "*ebedilik sırrına ermiş bir ruh kahramanı*", "*hakkan, adaletin ve kanunun sesi*" vb. gibi unvanlarla anıldığı gibi, "*bir baş ağrısı*", "*çağdaşlaşma karşıtı*", "*dünya parlamento tarihindeki ilk Mc Carty örneği*", "*gerici ve ırkçı*" ve "*siyasal sicili ağır lekeli adam*" olarak da görülmüştür. Bkz. Ercan Çağlayan, "Kiğı'dan Bir Portre: Hüseyin Avni Ulaş (1887-1948)", *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 1, Sayı: 2, 2015, s. 9-18; Yunus Koç, "Hâkimiyet-i Milliye"yi Düstur Edinen Bir Politikacı: Hüseyin Avni Ulaş", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 8, Sayı: 5, 2020, s. 1563-1570; İhsan Çolak, "Hüseyin Avni Ulaş ve Birinci Meclis'te Demokrasi Mücadelesi", *Liberal Düşünce*, Cilt. 2, Sayı: 7, 1997, s. 92-99.

236). Bütün bu örneklemeleri, Yinanç'ın Türk düşünce tarihi içerisinde İslâmcı çizgiyi temsil etmesi (Özalp, 2025, s. 24) fikri ile izah etmek mümkün görünmektedir.

Yinanç'ın meslekî yaşamını yakından etkileyen ve belirleyici rol oynayan kişisel özelliklerinden ilki ise mesleğini sevmesidir. Şüphesiz bir mesleğe giriş yapmak, her şeyden önce o mesleğe ilgi ve merak duymak, o mesleği sevmekle başlar. Bu açıdan bakıldığında Yinanç'ta tarih kültürünün ve araştırma arzusunun, tarihe olan ilgi ve merakın küçük yaşlarda başladığını söylemek yanlış olmaz (Başar, 2012, s. 207; Yıldız, 1971, s. 189). “*Bir eski zaman efendisi*” olan Yinanç (Çağlar, 1962, s. 195; Oral, 2015, s. 195-203), Gökbilgin'e göre “*doğuştan*” tarihçiydi. Daha küçük yaşta iken aile içerisinde okunmakta olan Sîret-i Nebî, Hz. Ali Cenknâmesi, Ebu Müslim ve Battal Gazi gibi destanlar, Yinanç'ın tarihe olan merakını artırmış ve kendi deyimiyle “*hastalık*” derecesine vardırmıştı. Okuma yazma öğrendikten sonra, Ahmed Efendi'nin Elbistan'daki kütüphanesinde bulunan kitaplarını okumaya başlamış, Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiyası'nı neredeyse baştan sona ezberlemişti. Yinanç tarihçi olmasını: “*ailem beni o tarzda terbiye etmiştir ki, tarihten başka mesleğe intisap edemezdim*” sözleriyle izah etmiştir (Özalp, 2016, s. 219; Yakar, 2016, s. 213). Oysa babası Yinanç'ın medrese tahsili almasını, tefsir ve hadis çalışmasını istemişse de daha sonra babasını ikna etmiş; tarih okumuş, yine aynı zamanda Mülkiye'den mezun olmasına rağmen, tarihçilik mesleğini tercih etmiş ve hayatını tarihçilik mesleğine adamıştır (Başar, 2012, s. 216).

Yinanç, meslekî açıdan kuvvetli bir tarihçiydi. Yetişmesinde ders aldığı hocalarının büyük etkisi olmuştur. Kendisini yetiştiren hocalarına karşı derin bir saygısı vardı. Hocaları için söylemiş olduğu: “*Hocalarımdır, onlardan çok şey öğrendim*” sözü, bu durumu anlatmaya kâfidir. Yinanç Tarih Şubesi'ndeki tahsil devresinde Türkiye'de bulunan Lehman Haupt'dan ilkçağ tarihi, Ekhardt Unger'den tarihin yardımcı ilimlerini ve Mordmann'dan metodolojiye dair ilk bilgileri almıştır. Ayrıca Avram Galanti, Necip Asım, Fazıl Nazmi, Şerafettin Yaltkaya, Ahmet Refik ve Ahmet Emin gibi ünlü hocalardan dersler almış ve onlardan faydalanmıştır. Fakülte'deki hocalarının dışında, Ahmed Tevfik, Ali Emiri, İsmail Saib, Kilisli Rıfat, İsmail Saadetin ve Şirvanlı Sadrettin Efendi gibi ilim adamlarının özel derslerine katılmıştır (Başar, 2012, s. 211; Oral, 2015, s. 197; Gökhan, 2016, s. 192; Özalp, 2016, s. 223; Ülken, 1961, s. 227; Yakar, 2016, s. 213). 1925'de İstanbul'a gelen meşhur müsteşrik Franz Babinger'e mihmandarlık yapmış, ilmî çalışmalarından dolayı onun övgülerini kazanmıştır (Oral, 2015, s. 200-201; Yakar, 2016, s. 214). Paris'te iken Clement Huart ve Jean Deny ile tanışma fırsatı bulmuş ve onların teklifleriyle Societe Asiatique'e üye olmuştur (Başar, 2012, s. 206; Oral, 2015, s. 201; Yıldız, 1971, s. 190). Onun mesleğindeki yetkinliği tartışma götürmez. Nitekim Yinanç Fakülte Dekanlığı'na yapmış olduğu müracaat üzerine 14 Ocak 1941 tarihinde toplanan Edebiyat Fakültesi Profesörler Meclisi'nde 15 ordinaryüs profesör ve diğer profesörlerin olurlarını almış, daha sonra Ord. Prof. Şerafettin Yaltkaya, Ord. Prof. Hamit Ongunsu ve Prof. A. Zeki Velidi Togan'dan oluşan jürinin olumlu raporu ile tarih bölümüne profesör olmuştur. 1957 yılında ise Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Ali Tanoğlu tarafından ordinaryüs profesörlük için Profesörler Kurulu'na teklif edilmiş ve Ord. Prof. Dr. Besim Darkot, Ord. Prof. Dr. Kurt Bittel ve Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'dan oluşan jürinin olumlu raporu ile aynı yıl ordinaryüs profesör olmuştur (Başar, 2012, s. 207-208).

Yinanç ilmî çalışmalarda dil bilmenin gerekliliğini anlamış, bu konuda kendisini geliştirmek için elinden geleni yapmıştır. Kendisi küçük yaşta Arapça ve Farsça öğrenmiştir (Gökhan, 2016, s. 192; Ülken, 1961, s. 227; Yıldız, 1971, s. 189). Daha sonra Almanca ve Fransızca öğrenmiş, Batılı kaynakları takip etme imkânına sahip olmuştur (Başar, 2006, s. 80; Başar, 2012, s. 211; Gökhan, 2016, s. 192; Yakar, 2016, s. 213). Çankaya onun aynı zamanda orta derecede İngilizce bildiğine işaret etmiştir (Çankaya, 1968-1969, s. 1706). Yinanç çevresindekileri özgün çalışmalar yapmaları için Arapça, Farsça, Yunanca ve Latince'yi öğrenmeleri hususunda teşvik etmiştir. Ona göre bir tarihçinin özgün eserler vermesinin yolu: Arapçayı ve Farsçayı öğrenmesine ve bu dillerdeki önemli eserleri modern usullere göre tetkik edebilmesinden geçmektedir (Gökhan, 2016, s. 192).

Yinanç bir akademisyende bulunması gereken çalışma azmine fazlasıyla sahipti. Ailesinin Ermeniler tarafından katledilmesinden sonra kendisini çalışmaya ve okumaya verdiği şeklindeki bir değerlendirme (Yakar, 2016, s. 214), Yinanç'taki okuma ve çalışma azmini izaha kâfi değildir. Tarih-i Osmanî Encümeni hafız-ı kütüblüğü görevi, Yinanç'a kütüphanelere ve kaynaklara erişmede büyük kolaylık sağlamıştır. 1919-1925 yılları arasında yorulmak bilmeyen enerjisi ile İstanbul vakıf

kütüphanelerinde bulunan sahasındaki bütün nadir yazmaları okumuş ve belli başlı olanlarını istinsah etmiştir (Ülken, 1961, s. 227; Yakar, 2016, s. 213). Yinanç'ın hayatı neredeyse evi, Edebiyat Fakültesi ve kütüphaneler arasında geçmiştir. Başar'a göre Yinanç'ın Üniversite, Topkapı Sarayı, Fatih ve Süleymaniye Kütüphaneleri'nde görmediği, dokunmadığı kitap kalmamıştır (Başar, 2006, s. 78; Başar, 2012, 213). Yinanç sabahın erken saatlerinde Yıldız'da bulunan Mülkiye'den Ayasofya'ya gelir, karanlıkta Ayasofya kapısında kütüphane görevlisini bekler, yemek zamanı da dâhil olmak üzere akşam karanlığına kadar aralıksız çalışırdı (Özalp, 2016, s. 220-221). Paris'te kaldığı iki yıl içerisindeki bütün vaktini Fransız Millî Kütüphanesi'nde araştırma yapmakla geçirmiştir. Nitekim Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan *"Eminim ki kitap kurdu Mükrimin'i bir daha Paris'e götürüp şehrin ortasında bıraksa idiniz yolu bulamaz, kaybolurdu. Zira Milli Kütüphane'nin dışında onun Paris ile hiçbir alış-verişi olmamıştır"* değerlendirmesini yapmıştır (Başar, 2006, s. 78). Yinanç okuma ve çalışma azmini: *"Ben gençliğim dâhil, bütün ömrümü kütüphanelerde ve kitaplar arasında geçirdim"* sözleriyle izah etmiştir (Yakar, 2016, s. 215-216). Yine Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan: *"herkes kitap okur, Mükrimin ise kütüphane okur"* sözünü, onun için söylemiştir (Özalp, 2016, s. 223).

Yinanç'ın en önemli özelliklerinden bir diğeri de hafızasının çok kuvvetli olmasıydı. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberlemiş olmasını, güçlü bir hafızaya sahip olmasının delili olarak kabul etmek gerekir (Başar, 2016, s. 216; Özalp, 2016, s. 219). Bu özelliğini tarihçiliği döneminde de sürdürmüştür. Cavid Baysun, Yinanç'ın emsalsiz bir çalışma gücüne, müthiş bir hafızaya ve nadir bir zekâyâ sahip olduğundan bahseder. Yinanç yıllarca derin araştırmalar yapmış, öğrendiklerini adeta hafızasına nakşetmişti (Haberler: Nekroloji, 1961, s. 124). Ünver de Yinanç için: *"bir defa okuduğu aklında kalırdı"* değerlendirmesini yapmıştır (Ünver, 1967, s. 18). Yinanç iki yüz üç yüz sadrazamın adını, nereli olduklarını, doğum yıllarını, hizmet ettikleri padişahlar ile birlikte sayabilir, Anadolu şehirlerine hükmetmiş valileri adları ile bilirdi (Başar, 2006, s. 77, 80; Başar, 2016, s. 213-214). Hafızasının kuvvetli olmasına Paris'te iken Fransız Millî Kütüphanesi'nde tesadüf ettiği ve istinsah etmesine izin verilmeyen Enverî'nin Düsturnâmesi'ni günlük beş-on sayfa ezberlemek ve daha sonra yazıya dökmek suretiyle kopyasını çıkarması delil olarak gösterilebilir. Nitekim daha sonra İzmir Millî Kütüphanesi'nde ortaya çıkan yeni nüshasıyla, Yinanç'ın istinsah nüshası karşılaştırıldığında en küçük bir fark olmadığı görülmüştür (Yakar, 2016, s. 215).

Yinanç Anadolu Selçuklu ve Beylikler Tarihi'ni kendisine çalışma sahası olarak belirlemiştir. Gerçekte kendisi Türkiye'de Ortaçağ Tarihi, özellikle de İslâm ve Türkiye Tarihi alanında yetişmiş olan büyük bir tarihçi olarak kabul edilmiştir (Başar, 2012, s. 203). Yinanç, Ortaçağ İslâm Tarihi ile Anadolu Türk Tarihi'ne adeta âşıktı (Başar, 2006, s. 80; Başar, 2012, s. 217). Yinanç'ın çocukluk devresinde gerek ailesinden gerekse çevresinden aldığı dersler, onun daha sonraki hayatındaki eğilimlerini etkilemiş olmalıdır. İslâm Tarihi'nin kaynak dilleri arasında bulunan Arapça ve Farsçayı çocukluk yıllarında öğrenmesi, onun öğrencilik yıllarında İslâm Tarihi'yle meşgul olmasına sebep olmuştur (Gökhan, 2016, s. 191-192). Yinanç ilk okuma ve çalışmalarıyla kendisini İslâm Tarihi alanında derinleştirmişse de daha sonra Mülkiye tahsili sırasında araştırmalarını Anadolu Selçukluları ve Beylikler Tarihi üzerinde toplamaya başlamıştır. Bu sebeple 1919-1925 yılları arasında İstanbul vakıf kütüphanelerindeki Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ilişkin nadir yazmaları bularak okumuş, notlar almış ve belli başlı eserleri istinsah etmiştir (Ülken, 1961, s. 227). Diğer taraftan Yinanç'ın Anadolu Türk Tarihi'ne yönelmesinde Memleketçi/Anadolucu görüşün etkili olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Ülken bu konuda haklı olarak *"İslâm Tarihi'ne yönelmiş olan Mükrimin Halil, araştırma şevkini Memleketçilik etkisiyle birdenbire Anadolu/Türkiye tarihine çevirdi"* değerlendirmesinde bulunmuştur (Oral, 2015, s. 198). Özalper ise konuya tersinden yaklaşarak Yinanç'ın Anadoluculuk hareketine *"hayatiyet kazandırmak adına Anadolu tarihine yöneldiğini"* söylemiştir (Özalper, 2020, s. 72). Yıldız ise Yinanç'ın Anadolu Türk Tarihi'ne yönelişi için daha geç bir tarihi ileri sürerek, Paris dönüşünü işaret etmiştir. Yinanç Paris'ten döndükten sonra çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırmaya devam etmiş; kaynaklar ve onların kıymet dereceleri hususundaki derin bilgisi, bu alanda hâkimiyet kurmasını sağlamıştır. İslâm ve Türk Tarihi üzerinde araştırma yapanlar, halledemedikleri meseleleri ona sorar, bilmedikleri tarihi kaynakları yine ondan öğrenirlerdi (Yıldız, 1971, 190-191). Şehsuvaroğlu Yinanç'ın alan hâkimiyetini: *"Ortaçağ, bilhassa Selçuklu âlemi sanki onun adım adım, gün gün tanıdığı bir dünya idi"* sözleriyle ifade etmiştir (Başar, 2006, s. 80). Sadi Irmak da Yinanç'ın alan bilgisi için *"bilgisinin hacmi, akıllara durgunluk verecek bir seviyede idi."*

İddia edilebilir ki Selçuk ve İslâm Ortaçağı'nı yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada en iyi bilen adamdı" değerlendirmesinde bulunmuştur (Başar, 2012, s. 215).

Yinanç, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de modern tarih yazımı konusunda dikkate değer bir tarihçi olarak karşımıza çıkar (Oral, 2015, s. 200). Yinanç'ın tarihçiliği, belirli evrelerden geçerek gelişme göstermiştir. Öğrencilik yıllarındaki çalışmalarında hikâyeci bir anlatımı benimseyen Yinanç, daha sonraki çalışmalarında kendi yorum ve değerlendirmelerine yer vermeye başlamıştır. Bu sebeple ilk dönem çalışmalarında, betimlemelere ve uzun açıklamalara yer verdiği görülmüştür. Olayları kimi zaman ise hikâyeleştirerek ve diyaloglar halinde vermiştir. Zamanla çalışmalarındaki iptidai örnekler, yerini daha bilimsel eserlere bırakmıştır (Gökhan, 2016, s. 192-193). Yinanç zamanla Rankeci bir tarih yazımını²⁰ benimsemiş, belgeleri birebir kullanmış ve aktarıcı rolü üstlenmiştir. Annales Okulu'nun²¹ erken dönemlerinde Fransa'da bulunmuş olmasına rağmen, eserleri içerik ve biçim olarak değerlendirildiğinde bu düşünceden etkilenmediği görülmektedir (Alıcı, 2023, s. 3-4). Yinanç'ın tarihçiliğindeki son merhale eserlerinde hadiselerin tahlil ve terkibine yönelmiş olması ve kaynak tenkidi metodunu da eserlerinde kullanmış olmasıdır. Hadiselerin tahlil ve terkibindeki başarısı, onun ilmî sahadaki kudretini ortaya koyması bakımından önemlidir (Yıldız, 1971, s. 190-191). Feridun Ahmed Bey'e ait Münşeâtü's Selatin ve Karamanî Nişancı Mehmed Paşa'nın Arapça kaleme almış olduğu *"Risâle fi Tevârihüs's-Selâtini'l-Osmâniyye"* adlı eseri üzerine kaleme almış olduğu çalışmaları buna örnektir (Başar, 2012, s. 217-224; Oral, 2015, s. 200-202). *"Kavaid el-Resail"* ve *"Gunyet el-Kâtib"* adlı eserlerinde ise yine tahlilleriyle dikkatleri çeker. Tahlil ve tenkit metoduna uygun yapmış olduğu çalışmalardan bir diğeri ise *"Ertuğrul Gazi"* maddesidir (Başar, 2012, s. 218).

Gökhan, Yinanç'ın tarihçiliğini iki unsur üzerine inşa ettiğini söyler. Bunlardan birincisi tarih biliminin bir nesnesi olarak gördüğü kaynak ifadelerini olayların yaşandığı dönemde olduğu şekliyle kayıt altına alınmadıklarını göz önüne alarak tenkitçi bir yaklaşım sergilemesidir. Bir diğeri ise Yinanç'ın tarihçilik unsurunun da devreye girmesiyle olayların meydana geldiği andaki etkilerini belli prensipler üzerinden inkılâba uğratarak günümüz toplumlarına olan sirayetlerini okuyabilmesi ve eserlerinde bunları yansıtabilmesidir. Buradan Yinanç'ın tarihçiliğinin aynı zamanda pragmatik olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Yinanç, tarihi gerçeklerin bulundukları dönemde kalmadıklarını vurgulamış ve bunu eserlerinde, özellikle sohbetlerinde verdiği örneklerle daha çok hissettirmiştir. Sabri Esat Siyavuşgil'in *"yaşadığımızın onun anlattıklarıyla karşılaştırdığımızda, tarihin bir tekrürden ibaret olduğunu düşünürdük"* şeklindeki açıklamasını ise Gökhan, Yinanç'ın tarihçiliği açısından manidar bulmuştur (Gökhan, 2016, s. 192-194).

Yinanç'ın tarihçiliğinin önde gelen hususiyetlerinden bir diğeri de kaynak bilgisi ve eserlerinde kullandığı kaynak çeşitliliğidir. Nitekim Kâzım İsmail Gürkan, Yinanç'ın bir hadiseyle ilgili olarak birkaç kaynakla yetinmediğini, *"birbirine zıt eserleri gördükten sonra ancak bir hükme vardığını"* ifade etmiştir (Başar, 2012, s. 222). Nitekim Yinanç *"Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I"* adlı eserini meydana getirirken İslâm kaynaklarıyla birlikte; Süryani, Ermeni, Gürcü, Grek ve Latin kaynaklarından da yararlanmış (Başar, 2016, s. 181). Yinanç'ın kaynaklar hususunda tarihçilere

²⁰ Leopold von Ranke (1795-1886) akademik tarihçiliğin kurucusu kabul edilir. Tarihi diğer disiplinlerden ayırarak kendisine ait metodolojisi olan bir çalışma sahası haline getirmiştir. Olayların araştırılmasında adeta belgeleri kutsamıştır. Ona göre belge yoksa tarihte yoktur. Ranke'ye göre tarihçinin görevi hakikatte ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Hakikatte ne olduğu ise belgelerde saklıdır ve ancak belgelerin kritiği ile ortaya çıkarılabilir. Bu görüş dönemin pozitivistleri arasında da hızla yayılarak *"önce olguları belirle sonra bunlardan sonuç çıkar"* sloganına dönüşmüştür. Belgeden nakletme ve belgeyi diğer belgelerle karşılaştırarak kullanma geleneği, Ranke'den kalma usuller olarak karşımıza çıkar. Bkz. Fatma Acun, "Tarihin İnşası Sürecine Belge ve Kullanımı", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler) 18-20 Mart 2010*, Ed. Mehmet Öz, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011, s. 91-100.

²¹ Annales Okulu, mevcut egemen tarihçilik anlayışına 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan muhalefetin en güçlüsü olarak ortaya çıkmıştır. Okul'un kurucularından Febvre ve Bloch tarafından 1929'da çıkarılmaya başlanan Annales d'Histoire Sociale et Economique adlı dergide tarihçilerin yanı sıra coğrafyacı Albert Demongeon, sosyolog Mavrice Halbwachs, iktisatçı Charles Rist ve siyaset bilimci Andre Siegfried gibi isimler de yer almıştır. Annales Okulu geleneksel anlatım yerine sorun odaklı, siyaset odaklı bir tarihin yerine, insan faaliyetlerinin tamamına eğilen bir tarih anlayışını kabul etmiştir. Bütün bunların yapılabilmesi için ise diğer disiplinlerle -coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim, antropoloji vb- işbirliği yapılmasına önem verilmiştir. Kısacası amaç geleneksel tarih anlayışının yerine insan merkezli bir tarih anlayışı getirmektir. Bkz. Ergin Ayan, "Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu", *Tarih Okulu*, Sayı: XI, 2010, s. 75-101.

sağladığı en büyük katkı, eserlerinde vermiş olduğu zengin bibliyografya ile onlara rehberlik etmesidir. “*Danışmendliler*” maddesinde faydalandığı bibliyografyayı kitabeler, meskûkât, vakfiyeler, vekayinameler gibi başlıklara ayırması; vekayinameleri de kendi içinde Grek, Süryani, Arap, İran, Ermeni, Latin ve Osmanlı devrinde yazılanlar olmak üzere gruplara ayırması, bütün bu kaynakları nüshaları arasındaki farklara varıncaya kadar tartışması bu duruma örnektir (Başar, 2016, s. 184; Gökhan, 2016, s. 195). Alman Şarkiyatçı Jhannes Heinrich Mordtmann (1852-1932) tarafından İslâm Ansiklopedisi’nin İngilizce ilk baskısında yer alan “*Dulkadirliler*” maddesinin Türkçe metnini hazırlarken, İngilizce ve Fransızca ilk baskısında çok fazla kullanılmamış olan Arap, Memluk, Timurlu ve Osmanlı kaynaklarındaki bilgileri de değerlendirerek genişletmesi, Yinanç’ın kaynaklar konusundaki derinliğini ortaya koymuştur (Başar, 2012, s. 223-224).

Sonuç

Son yüzyılın ebediyete intikal eden “*usta tarihçileri*”, Türk tarihçiliğinin ilkleri olarak önemli çalışmalara imza atmışlar, günümüz tarihçileri için de gerek çalışmaları, gerekse hayat hikayeleriyle aynı zamanda birer model teşkil etmişlerdir. Çoğu günümüz tarihçisi için “*usta tarihçilerin*” talebesi olmak ve onlardan ders almak bir gurur vesilesi olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Mükrimin Halil Yinanç, kişilik özellikleri ve tarihçiliği ile günümüz genç tarihçilerine model olabilecek vasıfta bir tarihçi olarak karşımıza çıkar. Kişisel özelliklerine dair efsanevî anlatılar ve anekdotlar, Yinanç’ın hayat hikâyesini ilgi çekici hale getirir. Ortak kanaate göre Yinanç, mütevazı bir hayat sürmüştür. Bu hayat tarzı neredeyse onun bütün yaşamına yansımış, sosyal yaşamında hiçbir zaman aşırıya kaçmamıştır. Alçakgönüllü olup, makama, servete, hayatın maddî zevklerine ve gösterişe asla kıymet vermemiştir. Vefakâr, açık ve dürüst, müsamahakâr, kin gütmeyen, ikiyüzlülük nedir bilmeyen, samimi bir insandır. Yinanç, bütün bu sade ve mütevazı yaşamına rağmen sosyal yaşamında hayattan kopmamış, dışa dönük bir insandır. O, her şeyden önce bir sohbet adamıdır. Tarihi olayları sadece yazmamış, aynı zamanda her türlü ortamda arkadaşlarına, talebelerine ve her seviyeden insan grubuna anlatmıştır. Hitabeti ve hafızası kuvvetlidir. Olayları yaşıyormuş gibi anlatır, kendisini dinleyenleri adeta olayın yaşandığı döneme götürürdü. Kendisi Anadoluculuk/Memleketçilik akımının içerisinde yer almış, muhafazakâr ve İslâmcı düşünce yapısıyla Cumhuriyet’i kuran lider kadro ile yollarını ayırmış, Türk İnkılâbı ile yıldızı barışmamıştır. Yinanç tarihçilik mesleğini isteyerek tercih etmiş ve severek yapmıştır. Akademik anlamda fazlasıyla azimli, hırslı ve çalışkandır. Hayatı neredeyse evi, Edebiyat Fakültesi ve kütüphaneler arasında geçmiştir. Diğer taraftan kuvvetli bir tarihçi olarak yetişmesinde hocalarının etkisi büyüktür. Hocalarına karşı ise her zaman vefalı olmuştur. Kendisini Ortaçağ Tarihi, özellikle de İslâm ve Türkiye Tarihi alanında yetiştirmiş, sahasında yetkin bir tarihçidir. Yabancı dil bilmenin lüzumuna inanmış, çevresindekileri bu hususta teşvik etmiştir. Öğrencilik yıllarında hikâyeci bir anlatımı benimseyen Yinanç, daha sonra çalışmalarında kendi yorum ve değerlendirmelerine yer vermeye başlamıştır. Çalışmalarındaki iptidai örnekler, yerini daha sonra bilimsel eserlere bırakmıştır. Zamanla Rankeci bir tarih yazımını benimsemiş, belgeleri birebir kullanmış ve aktarıcı rolü üstlenmiştir. Annales Okulu’nun erken dönemlerinde Fransa’da bulunmasına rağmen, eserleri içerik ve biçim olarak değerlendirildiğinde bu düşünceden etkilenmemiştir. Kaynak bilgisi muazzamdır ve eserlerinde kullandığı kaynak çeşitliliği dikkatleri çekmektedir. Bu haliyle Yinanç, bir tarihçide akademik anlamda bulunması gereken özellikler bakımından genç tarihçilere model olabilecek usta tarihçiler arasında görülmelidir.

Kaynakça

Arşivler

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0/224.118.54; 180.9.0.0/100.488.1; 180.9.0.0/55.276.3; 180.9.0.0/234.1167.10; 180.9.0.0/47.242.3.

İnceleme ve Araştırma Eserler

Acun, F. (2011). Tarihin İnşası Sürecine Belge ve Kullanımı. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler) 18-20 Mart 2010*, Ed. Mehmet Öz, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 91-100.

Alıcı, A. (2023), Mükrimin Halil Yinanç’ın Hayatı ve Tarih Yazıcılığı. *Tarihin Peşinde*, 29, 1-9.

Alver, K. (2004). Sosyolojik Açıdan Anadoluçuluk. *Selçuk İletişim*, 3(3), 166-169.

Alver, K. (2001). Anadoluçuluk ve Hilmi Ziya Ülken. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 133-138.

Ateş, Ö.F.-Arık Ş. (2022). Sorunsalları, Tarihsel Gelişimi ve Temsilcileri Bağlamında Biyografi Teorisine Genel Bir Bakış. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 2(1), 130-153.

Ayan, E. (2010). Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu. *Tarih Okulu*, XI, 75-101.

Başar, F. (2006). Cumhuriyet Dönemi Tarihçileri/1: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç: Hocaların Hocası. *Popüler Tarih*, 65, 76-81.

Başar, F. (2012). Dulkadirli Bir Âlim: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Dulkadir Beyliği’ne Dair Çalışmaları. *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu (29 Nisan-1 Mayıs 2011/Kahramanmaraş)*, 2, 203-227.

Başar, F. 2013). Yinanç, Mükrimin Halil (1900-1961). *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43, 550.

Bayraktar, L. (2009). Bir Düşünce Ekolü Olarak Anadoluçuluk. *Felsefe Dünyası*, 49, 69-80.

Çağlar, B. K. (1962). Mükrimin Halil Yinanç ve Tarih. *Türk Folklor Araştırmaları*, 7, 195-196.

Çağlayan, E. (2015). Kiği’den Bir Portre: Hüseyin Avni Ulaş (1887-1948). *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 9-18.

Çankaya, A. (1968-1969). *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*. Ankara: Mars Matbaası.

Çavdar, N. (2017). Tarihsel Biyografi İnşasında Sübjektiflik Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 60, 627-644.

Çelik, Y. (2022). Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri. *bilig*, 102, 1-25.

Çiçek, İ.-Ayşe E. A. (2020). Kişilik ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10(1), 137-147.

Çolak, İ. (1997). Hüseyin Avni Ulaş ve Birinci Meclis’te Demokrasi Mücadelesi. *Liberal Düşünce*, 2(7), 92-99.

Demirgil, Z.-Erdem, R. (2019). Meslek ve Kişilik Etkileşiminin Büyük Beşli ve RIASEC Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 231-248.

Erdoğan, M. A. (2020). Prof. Dr. Refet Yinanç’ın (Elbistan 1939-Ankara 2019) Ardından.... *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 47, 139-142.

Gökhan, İ. (2016). Mükrimin Halil Yinanç Hocanın Tarihçiliği Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu (17-19 Kasım 2016/Kahramanmaraş)*, 2, 2016, 191-200.

- Haberler: Nekroloji (Mükrimin Halil Yinanç). (1961). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, XII (16), 122-125.
- Halkın, L. E. (1989). *Tarih Tenkidinin Unsurları*. (Çev. Bahaeddin Yediyıldız), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hanar, M. (2019). Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Prof. Dr. Refet Yinanç'ın Biyografileri. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 121-122.
- Hacısalıhoğlu, F. (2015). Anadolu Tarih Yazımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 253-266.
- Hatipoğlu, S. (2002). Çukurova'da Fransız-Ermeni İşbirliği (1918-1921). *Belleten*, 66(247), 943-966.
- İkinci Maarif Şûrası (Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar) (1991)*. İstanbul: T.C Maarif Vekilliği.
- Kırmızı, A. (Haz.) (2013). *Otur Baştan Yaz Beni, Oto/Biyografiye Taze Bakışlar*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kırmızı, A. (2021). Biyografi. *Tarih İçin Metodoloji*, (Ed. Ahmet Şimşek), Ankara: Pegem Akademi, 203-210.
- Koç, Y. (2020). Hâkimiyet-i Milliye'yi Düstur Edinen Bir Politikacı: Hüseyin Avni Ulaş. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(5), 1563-1570.
- Kök, M. (2012). Vefatının Ellinci Yılında Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç'ı Çeşitli Yerlerde Anarken. *Dergâh*, 22(264), 8-10.
- Oral, M. (2015). Bir Geçmiş Zaman Efendisi: Mükrimin Halil Yinanç. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, IV(1), 195-203.
- Özalp, Ö. H. (2016). Mükrimin Halil Yinanç'ın Şahsında Bir İlim Adamı Portresi. *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu (17-19 Kasım 2016)*, 2, 219-240.
- Özalper, M. (2025). Mükrimin Halil Yinanç'ın Anadoluçuluğu. *Anadolu Mahfili Fikir, Sanat ve Hareket Dergisi*, 1, 17-24.
- Özalper, M. (2020). Geçmişten Gelecek İmal Eden Tarihçi Mükrimin Halil Yinanç. *Kayıp Ülkenin İzinde (Anadolucu Mütefekkirlilerin Dünyası)*, 63-78.
- Öztuna, Y. (1967). Üstat Mükrimin Halil. *Hayat Tarih Mecmuası*, I (3), 16-17.
- Sakaoğlu, S. (1994). Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk. *Belleten*, 39(1991), 19-29.
- Topçu, Ü. (2018). Milliyetçiliğin Bir Yorumu: Anadoluçuluk. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, III(I), 437-462.
- Topçu, Ü. B. (2012). Mehmet Kaplan ve Anadoluçuluk Hareketi. *Turkish Studies*, 7(1), 1985-1993.
- Torak, A. (2023). Anadoluçuluk Fikrinin Gelişimi ve Genel Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi*, 1, 21-29.
- Uyanık, M. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi ve Anadoluçuluk Felsefesi -Nurettin Topçu Ve Aksiyon Felsefesi Merkezli Bir İnceleme-. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(3), 1-32.
- Ülken, H. Z. (1961). Ord. Profesör Mükrimin Halil Yinanç. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1-4), 227-229.
- Ünver, A. S. (1967). Mükrimin Halil'den Hatıralar. *Hayat Tarih Mecmuası*, I(3), 18-20.
- Yakar, S. (2016). Selçuklu Tarihçisi Bir Güzel İnsan Mükrimin Halil Yinanç. *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu (17-19 Kasım 2016)*, 2, 212-218.

Yapıcı, S.-Kaan Gündoğdu (2015). Erzurum'da Kelebek Ömürlü Bir Fikir Dergisi: Kümbet. *Müteferrika*, 48, 91-102.

Yazıcı, H. (2010). Şarkiyat Araştırma Merkezi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 38, 362.

Yıldız, H. D. (1971). Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Eserleri. *Tarih Dergisi*, 25, 189-196.

Yıldız, M. (2015). Beyazıt'ta Bir Kültür Ortamı: Küllük Kahvesi, *Mavi Atlas*, 4, 96-107.

Yinanç, M. H. (2016). *Hâl Tercümem*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.hud.org.tr/album/tacettin-yinanc.05.07.2025>.

<https://ttk.gov.tr/ii-turk-tarih-kongresi-20-25-eylul-1937-istanbul/17.04.2025>.

<https://ttk.gov.tr/iii-turk-tarih-kongresi-15-20-kasim-1943-ankara/17.04.2025>.

<https://ttk.gov.tr/iv-turk-tarih-kongresi-10-14-kasim-1948-ankara/17.04.2025>.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.